

OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA İLKOKULA DEVAM EDEN SİĞINMACI ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM BAŞARILARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER¹

IN SCHOOL SOCIAL SERVICES FACTORS AFFECTING EDUCATIONAL ACHIEVEMENT OF ASYLUM-SEEKING STUDENTS WHO ARE IN PRIMARY SCHOOL

Dr. Adem DAĞ

Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sakarya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-8548-7599

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de ilkököl eğitimi alan sığınmacı öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkileyen ekonomik, sosyal ve veli kaynaklı problemleri okul sosyal hizmeti açısından ortaya koymaktır. Bu çalışmanın metodolojik yaklaşımı niteliksel tarzdadır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için Sakarya’da sınıfında sığınmacı öğrenci bulunan 10 öğretmen ile görüşülmüştür. Ayrıca öğrencilerin akademik başarılarını dört farklı düzeyde ölçen derinlemesine görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Sığınmacı öğrencilerin ekonomik problem yaşamalarına bağlı olarak eğitim başarılarının düştüğü, arkadaş ilişkilerinde asgari düzeyde problem yaşadıkları fakat bu durumun eğitim başarılarına doğrudan etki etmediği, velilerin eğitim sürecine katılmamasının eğitim başarısını düşürdüğü sonucu bulunmuştur. Sığınmacı öğrencilerin okul başarılarını arttırmak için okul sosyal servislerine ve okul sosyal hizmet uzmanlarına gereksinim vardır.

Anahtar Kelimeler: Başarı, Sosyal Hizmet, Sığınmacı

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the economic, social and parental problems affecting the academic achievement levels of asylum-seekers that receiving primary school education in Turkey in terms of school social services. The methodological approach of this study is qualitative. In order to achieve the purpose of the study, 10 teachers were interviewed in Sakarya who had asylum students in his/her class. In addition, an in-depth interview form has been applied to measure students' academic achievement at four different levels. The data obtained from the research results were analyzed in a descriptive way. It was found that the educational achievements of asylum-seeker students have fallen due to their economic problems, they have minimal problems in friend relationships, but this situation does not directly affect their educational achievements, and the inability of parents to participate in the educational process has reduced their educational achievements. School social services and school social workers are needed to increase the school success of the refugee students.

Keywords: Success, Social Work, Asylum Seeker

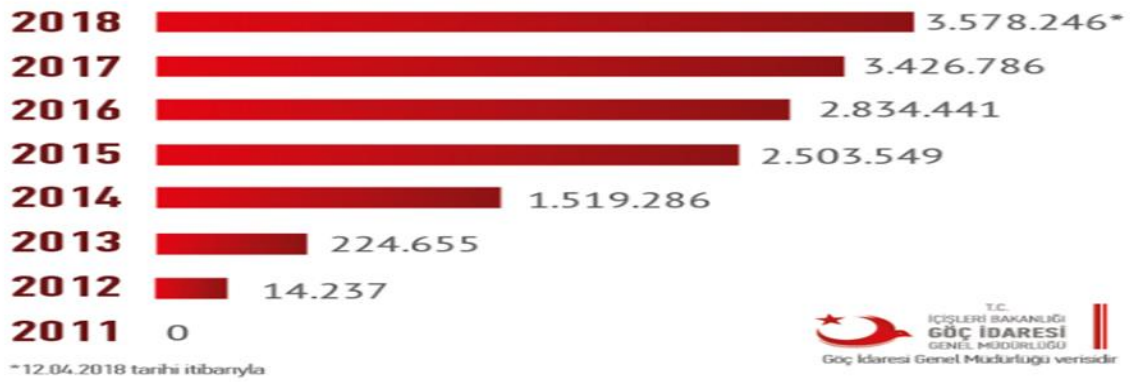
1. GİRİŞ

Tarihi süreçte insanlar, zulüm, silahlı çatışma ve şiddet olayları nedeniyle ülkelerini ya da içinde yaşadıkları toplumları terk etmek zorunda kalmışlardır. Zorunlu göç probleminden en ciddi biçimde etkilenenler, genellikle, toplumun en marjinalleşmiş üyeleri olmaktadır: azınlık gruplarına dâhil olanlar, vatansızlar, yerli halklar ve siyasal iktidar yapısından dışlanmışlar (BMMYK, Dünya Mültecilerinin

¹ Bu makale, 02/04 Mayıs, 2018 tarihleri arasında Maltepe Üniversitesi’nde düzenlenen “Okul Terkinin Önlenmesine Yönelik Eğitim Politikaları ve Uygulamaları” isimli Uluslararası Konferansta sunulan sözlü bildirinin geliştirilmiş halidir.

Durumu, 1997: 1). Günümüze yaklaştıkça, dünyada 1990'lı yıllardan itibaren artan düzeyde göçler meydana gelmektedir. Bu göç hareketleri çok farklı göçmen gruplarını bünyesine dâhil etmekle birlikte temel olarak küreselleşmenin yarattığı ekonomik ve sosyal eşitsizlikler sonucu özellikle bazı bölgelerde ve konumlarda yaşayan bireylerin yaşam kalitesinin hızla düşmesine neden olmaktadır (Duyan, Özgür-Sayar ve Bulut, 2008: 176). Türkiye'de günümüzde milyonlarca sığınmacı yaşamakta ve büyük bir bölümü oldukça zor yaşam koşullarında hayatını devam ettirmeye çalışmaktadır.

Göçün niteliği geçici halden kalıcı hale dönüşmesi, daha önemlisi bireysel nitelikten aile çevresine rağmen -sözgelimi iş gücü- daha sonra nüfus göçüne giderek bir etnik azınlık oluşması süreci halini alması göç edilen her toplumda bir takım değişmelerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (İstanbul'u Bekleyen Sosyal Risk Araştırması-2, 27). Arap Baharının Suriye kısmı diğer ülkelerden çok farklı bir hal almış ve Suriye'de sınırları zorlayan bir şiddet olayları yaşanmış ve milyonlarca insan ülkelerini terk etmek mecburiyetinde kalmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10). Savaşın uzaması sığınılan ülkelerde geçici sığınma düşüncesinin terk edilerek, kalıcılık düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumdan sosyal ve ekonomik boyutta en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Aşağıdaki şekilde 2011/2018 arası dönemde Türkiye'de geçici koruma kapsamına alınan Suriyeli sayısı gösterilmiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik 24/04/2018

Şekil 1 incelendiğinde 2018 yılı itibarı ile Türkiye'de sadece Suriyeli 3.578.246 sığınmacının olduğu görülmektedir. Bu rakamlara Irak, Afganistan vb. ülkelere gelen sığınmacılar dâhil değildir. Mültecilerle sosyal hizmet, sığınmacıların toplumsal uyumunun sağlanabilmesi için önemlidir. Dış göçler ya da iç göç sonucunda yaşadığı, alıştığı yeri terk ederek yeni bir hayat kurma çabasında olan göçmenler sosyal hizmetlere ihtiyaç duymakta doğrudan ya da dolaylı olarak bu hizmet uygulamalarından faydalanmaktadırlar (Duyan, Özgür-Sayar ve Bulut, 2008: 177). Suriyeli sığınmacıların büyük bir çoğunluğu Türkiye'de kalmayı planlamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de sosyal hizmetlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal hizmetler açısından Suriyeli öğrencilerin temel eğitim sorunlarını bilmekte fayda vardır. Aşağıda sığınmacı öğrencilerin temel eğitim sorunları açıklanmıştır.

Tablo 1. Sığınmacıların Eğitiminde Temel Sorun Alanları

Eğitime Erişim ve Katılım Sorunu	Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak en temel problem veri eksikliğidir. Eğitime katılımı engelleyen bir başka sebep ise, kamp dışındaki geçici eğitim merkezlerinin büyük bir çoğunluğunda ulaşım hizmetinin olmamasıdır. Eğitime erişimin önündeki bir diğer neden ise kız ve erkek öğrenciler arasındaki ayrımcılıktır.
Öğretmen Sorunu	Türkiye'de bulunan Suriyeliler içinde kaç tane öğretmen, akademisyen, pedagoğ vb. bulunduğu bilinmemektedir. Örnek vermek gerekirse, Ankara'daki geçici eğitim merkezinde Suriyeli ilköğretim öğrencilerinin derslerine doktor, mühendis, hukuk mezunu girebilmektedir. Geçici eğitim merkezlerinde çalışan Suriyeli öğretmenlerin en önemli problemlerinden biri de ücretlerdir. MEB tarafından geçici eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlere direkt ödeme yapılamamaktadır.

Dil Sorunu	Kamp içerisinde ve dışında Suriyeli çocuklar ve yetişkinler için Türkçe öğretimi ile ilgili olarak öğretmen ve öğretim materyalleri sorunu vardır. Suriyeli sığınmacıların en genel sorunu dil problemidir. Hem kamplarda hem de kamp dışında Arapça bilen idari personel, eğitimci, rehberlik uzmanı, doktor sayısının yetersizliği, iletişim konusunda birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
Koordinasyon Eksikliği	Yapılan görüşmelerde çokça aktarılan bir diğer sorun ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında uyumun olmamasıdır.
Fiziksel Altyapı Sorunları	Kamp içinde ve kamp dışında kurulan geçici eğitim merkezlerinde hali hazırda fiziksel alt yapı sorunları bulunmaktadır. Kamp içerisinde özellikle çadır kentlerdeki eğitim süreci çadırlarda zor şartlar altında yapılmakta ve öğrenci sayısı çadırların kapasitesinin çok üzerine taşmaktadır.
Müfredat ve Öğretim Materyalleri	Öğrencilerin kırtasiye ve kitap ihtiyaçları çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından karşılanmaktadır.
Çocuk İşçiliği Sorunu	Özellikle lise dönemindeki erkek çocuklar ucuz işlerde günlük yevmiye karşılığında çalıştırıldıklarından eğitime katılamamaktadır.

Kaynak: Müberra Nur Emin (Şubat, 2016) Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları Sayı: 153, s. 21-23.

Kamp içerisinde ve kamp dışarısında kalan çocukların eğitiminde farklı eğitim müfredatları takip edilmektedir. Kamp içerisinde eğitim gören çocuklar, zorunlu Türkçe dersiyle birlikte aynı zamanda, Suriyeli öğretmenler tarafından Suriye müfredatına göre eğitim almaktadırlar. Ancak kamp dışındaki öğrenciler için aynı durum söz konusu olmadığı için eğitim sürecinde problemlerle karşılaşacakları düşünülebilir (İmamoğlu ve Çalışkan, 2017: 532). Bu problemler daha çok ortaokul ve lise öğrencilerinde görülebilir. İlkokula devam eden sığınmacı öğrenciler üç dört ay gibi kısa bir sürede Türkçeyi öğrenmektedir. Dil problemi ortadan kalktıktan sonra ilkokul öğrencilerinin okul ortamında sosyalleşme sürecine dâhil olmaları çok kolay olmaktadır.

2. TÜRKİYE'DE İLKOKUL EĞİTİMİ ALAN SİĞİNMACI ÖĞRENCİLER

MEB tarafından sığınmacı öğrenciler için hazırlanan 23 Eylül 2014 tarihli 2014/21 sayılı "Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" hakkında genelge, Türkiye Cumhuriyeti'nin, onayladığı uluslararası sözleşmeler ve 6458 sayılı kanun dâhilinde ülkede bulunan tüm yabancı çocukların eğitim hakkının sunulmasında temel bir çerçeve çizmiştir (Özer, Komşuoğlu ve Ateşok, 2016: 92). 23/09/2014 tarihli MEB Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri 2014/21 sayılı genelge ile: "Ülkemizde bulunan, öncelikle zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler olmak üzere, yabancılar yönelik yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin koordine edilmesi, eğitime erişim ve kaliteli eğitim hizmetlerinin sunulması, alanlarında ilgili birimler ve kurumlar ile eş güdümlü içerisinde çalışmaların yürütülmesi ve acil durumlarda gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik iş ve işlemler (MEB, 2014/21 Sayılı Genelge)" tanımlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî (Geçici Eğitim Merkezleri Dışında) 14.742 okulda çeşitli sebeplerle Türkiye'ye gelen 308.037 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli ve şiddet olayları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmış 34.534 Iraklı olmak üzere toplam 342.571 öğrenci Türkçe eğitim-öğretim müfredatıyla eğitim almaktadır. 21 ilde 338 geçici eğitim merkezlerinde ise tamamı Suriyeli olmak üzere 267.813 öğrenci yoğun Türkçe öğretimi temel olmak üzere eğitimlerine devam etmektedir. Aynı zamanda açık okullara kayıtlı 8.564 öğrenci vardır. Toplamda altı yüz binden fazla savaş vb. sebeplerle kitlesel olarak ülkemize gelen öğrencilerin eğitime erişimi sağlanmıştır (https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_10/23112120_internet_bulteni_23-10-2017.pdf 24/04/2018). Sığınmacı öğrencilerin dil problemleri, sahip oldukları farklı kültürler, göç sürecinde okuldan uzak kalmaları ve bazılarının hiç okula başlamamış olması gibi nedenler, göç edilen ülkedeki okulları, öğrencileri ve öğretmenleri olumsuz biçimde etkileyebilmektedir (Erdem, 2017: 28). Türkçe bilmemek, Türkiye'ye sığınan her yaşta sığınmacı için en önemli engel olarak ön plana çıkmaktadır. Bu duruma bağlı olarak, Türkçenin öğrenilmesinde karşılaşılan problemler uzun yıllar Türkiye'de

yaşayacakları öngörülen Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumunu engellemektedir (Gün ve Baldık, 2017: 296). Sığınmacıların kültürel uyumunun kısa bir sürede ve doğru bir şekilde tamamlanabilmesi için Türkçe öğrenmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de bu gün milyonlarca sığınmacı okul çağı çocuğu vardır. Türkiye’de var olan bu gerçek 1900’lü yıllarda ABD’de (göçmen problemi, işçi çocuklar, okula devam, okula uyum ve eğitim başarısı) okul sosyal hizmetinin ortaya çıkışındaki gerçeklerle aynı doğrultudadır. Okul sosyal hizmetinin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimine incelediğimizde; okul sosyal hizmet uzmanları göç, çocuk suçluluğu, madde bağımlılığı, devamsızlık vb. problemlere müdahale ederken öncelikle bireyin içerisinde yaşadığı çevreye odaklanmışlardır (Dağ, 2017: 62). Öğrenciler çevresinden etkilenmekte ve aynı zamanda çevresini etkilemektedir. Sığınmacı öğrenciler aile, okul, arkadaş çevresi ile sürekli etkileşim içerisinde (Dağ, 2016a: 243). Okul sosyal hizmet uzmanının çalışma grubu olan çocuklar için temel fonksiyonu duygusal sağlık ve sosyal refahı sağlamaktır (Dağ, 2016b: 468). Sığınmacı öğrencilerin toplumsal uyumlarının kısa bir sürede tamamlanması ve eğitim başarılarının önündeki engellerin ortadan kaldırılması için okul sosyal hizmet uzmanlarına gereksinim vardır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı ilkokula devam eden Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim başarılarını etkileyen faktörleri okul sosyal hizmeti bağlamında ortaya çıkartmak ve çözüm önerileri sunmaktır. Nitel desende tasarlanmış bu çalışma Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerini başarılı bir şekilde tamamlayarak toplumsal uyum sağlamaları bakımından önemlidir.

4. YÖNTEM

Sosyal bir çalışmanın amacı sosyal dünyanın aktörleri olan bireylerin o dünyaya ilişkin algılarını yorumlamaksa, araştırma yöntemi o sosyal bağlamdaki bireyler ile algıları hakkında konuşarak etkileşim kurmayı kapsamaktadır (Glesne, 2013: 11). İlkokula devam eden Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörleri ortaya koymak için yapılmış bu çalışma nitel desende tasarlanmıştır. Bu çalışma bir nitel desen durum çalışmasıdır. Bu çalışmada araştırmacı ilkokulda öğretmenlik yapan ve sınıfında sığınmacı öğrenci bulunan 10 öğretmen ile derinlemesine görüşme yöntemi ile veri toplamıştır.

Nitel çalışmacılar ne rastgele seçimi anlamlı hale getirecek kadar büyük gruplarla çalışırlar ne de genelleme yapmayı hedeflerler. Bu bakımdan nitel araştırmacılar her bir durumu amaçlı olarak (amaçlı örnekleme) seçmektedirler (Patton, 2002; Akt. Glesne, 2013: 59). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. İlkokulun farklı sınıflarında (1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf) öğretmen olarak çalışan ve sınıfında sığınmacı öğrenci bulunan öğretmenler seçilmiştir.

İlkokulda devam eden sığınmacı öğrencilerin eğitim başarılarını etkileyen faktörleri ortaya çıkartmak için tasarlanmış bu nitel desen durum çalışmasının soruları şunlardır:

- Sığınmacı ilkokul öğrencilerinin eğitim başarılarını düşüren nedenler nelerdir?
- Sığınmacı ilkokul öğrencilerinin eğitim başarılarının yükseltilmesi için neler yapılabilir?

Genellikle nitel çalışmacılar, araştırmaya bazı görüşme soruları ile başlar ve araştırma süreci boyunca görüşme sorularını tekrardan şekillendirmeye ve yeni sorular ilave etmeye açık olurlar (Glesne, 2013: 141). Araştırmanın amacına ulaşabilmek için sınıfında sığınmacı öğrenci bulunan toplam 10 öğretmene 6 bölümden oluşan görüşme formu uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Bu bölüm araştırmanın görüşme formundan elde edilen verilerin (akademik başarı düzeyi, ekonomik problemler, sosyal problemler ve veli kaynaklı problemler) betimsel analizinden meydana gelmiştir. Elde edilen veriler temalara ve kodlara ayrılmıştır.

5.1. Sığınmacı Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeyleri

Tablo 2. İlkokula Devam Eden Sığınmacı Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeyleri

Tema	Kodlar	Görüş Bildiren Katılımcı	f	%	
AKADEMİK BAŞARI	Yüksek Akademik Başarı / Türkçeyi İyi Düzeyde Bilmek	Sınıf Öğretmeni-1			
		Sınıf Öğretmeni-2	2	20	
	Orta Düzey Akademik Başarı / Türkçe ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Geri	Sınıf Öğretmeni-3		3	30
		Sınıf Öğretmeni-6			
		Sınıf Öğretmeni-8			
	Düşük Akademik Başarı/Aile ve Öğrenci Türkçeyi Tam Olarak Bilmiyor ya da Türkiye'ye Yeni Gelmiş	Sınıf Öğretmeni-4			
		Sınıf Öğretmeni-5		5	50
		Sınıf Öğretmeni-7			
		Sınıf Öğretmeni-9			
		Sınıf Öğretmeni-10			

Türkiye’de eğitim hayatına başlayan sığınmacı öğrenciler, çok kısa bir sürede (3-4 ay) Türkçeyi öğrenmekte ve akademik olarak sınıf ortalamasının üzerinde başarı gösterebilmektedir. Sınıf öğretmeni-1 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Sınıfımda iki tane sığınmacı öğrenci var, akademik başarıları yüksek. Sınıftaki diğer öğrencilerden bir yaş büyükler. Aynı zamanda öğrencilerin ilgileri de yüksek (Sınıf Öğretmeni 1).”

Birinci sınıfa yeni başlayan sığınmacı öğrenciler çok kısa bir sürede sesleri kavramaktadır. Bu öğrenciler Arapça/Türkçe ikilemi yaşamadan doğrudan Türkçe ile tanışmaları akademik başarılarını yükseltmektedir. Bu durumu sınıf öğretmeni-2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrencim sınıfın en iyilerinden bir tanesi, ödevini ve sorumluluklarını hemen yerine getiriyor. Okumada ve yazmada sorun yok verilen sesleri hemen kavlıyor (Sınıf Öğretmeni 2).”

Türkiye’de eğitim hayatına başlayan sığınmacı öğrencilerin ailelerinin ilgisi arttığı oranda akademik başarıları da artmaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Sığınmacı öğrencinin akademik başarı düzeyi orta seviyededir. Bazı derslerde arkadaşlarından daha başarılı olduğu görülüyor. Bu başarısının nedeni ailesinin ilgisidir. Öğrenci dersi aktif bir şekilde dinliyor ve derse katılıyor (Sınıf Öğretmeni 3).”

Maddi imkânsızlıklar yaşayan sığınmacı veliler doğal olarak çocuklarının eğitim başarıları ile ilgilenmemektedir. Ailenin ekonomik yoksunluğunu ve sığınmacı öğrencinin akademik başarısızlığını Sınıf Öğretmeni-4 şu şekilde ifade etmektedir:

“Akademik başarısı düşük, Türkçe bilmiyor. Matematik ve Hayat Bilgisi dersleri düşük, maddi imkânsızlıklar ve dil bilmemek en büyük nedeni (Sınıf Öğretmeni 4).”

İlkokula Türkiye’de başlamayan ve yaşımdan dolayı ara sınıftan ilkökula devam eden öğrencilerin akademik başarıları özellikle Türkçe gibi okuma ve anlamaya dayalı derslerde düşük seviyede olabiliyor. Bu durumu Sınıf Öğretmeni 5 şu şekilde ifade etmektedir:

“Şu aşamada Türkçe ile Sosyal Bilgiler dersinde zorlanıyor. Çünkü anlayamıyor. Matematik ve Fen Bilimleri derslerini yapmak için gayret ediyor. Türkçe biliyor ama terimleri bilmediği için yorumlayamıyor (Sınıf Öğretmeni 5).”

Ara sınıftan ilkökula başlayan sığınmacı öğrencilerin akademik başarıları düşüktür. Matematik ve Fen Bilimleri derslerinde, Türkçe ve Sosyal Bilimler gibi anlamaya dayalı derslere kıyasla daha kolay başarılı olabiliyorlar. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Geçen sene benim sınıfıma geldi. Çocuk çok zeki çok akıllı Türkçeyi anlayamadığı için yapamıyor. Ama sayısal derslerde başarılı. Dil problemi yaşıyor (Sınıf Öğretmeni 6).”

Sığınmacı öğrencilerin okula uyum süreci ve Türkçe öğrenme süreleri yaşları ile doğru orantılıdır. Yaş ne kadar küçükse o kadar kolay ve hızlı sürede Türkçeyi öğrenmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-7 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrencinin akademik başarısı çok düşük. Bunun en önemli nedeni Türkçe bilmemesi. Zira 3 ay geçmiş Türkiye’ye geleli (Sınıf Öğretmeni 7).”

İletişim problemi olmayan ve Türkçe bilen sığınmacı öğrencilerin akademik başarı seviyeleri yüksek olmaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-8 şu şekilde ifade etmektedir:

“Diğer öğrencilere göre normal bir akademik başarıya sahip, normal olmasının sebebi diğerlerinden yaş olarak büyük ve iyi bir iletişime sahibiz (Sınıf Öğretmeni 8).”

Sığınmacı öğrencilerin aileleri Türkçe bilmiyorsa öğrencilerine akademik olarak destek olamamaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-9 şu şekilde ifade etmektedir:

“Diğer öğrencilerden başarıları oldukça düşük, aile Türkçe bilmediği için yeterli desteği sağlamıyorlar bu başarısızlıktaki en büyük etken (Sınıf Öğretmeni 9).”

Okula yeni başlayan ve Türkçe bilmeyen sığınmacı öğrencilerin akademik başarıları düşmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-9 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrenci Türkçe bilmiyor, okuma bilmiyor. Akademik başarısı çok kötü durumda (Sınıf Öğretmeni 10).”

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarıları ile ailenin maddi yoksunluk yaşayıp yaşamadığı, çocuğun ara sınıftan ya da birinci sınıftan başlaması, ailenin ilgisi ve en önemlisi Türkçeyi okuyup anlayacak kadar bilmek arasında önemli bir ilişki bulunmuştur.

5.2. Sığınmacı Öğrencilerin Ekonomik Problemleri

Tablo 3. İlkokula Devam Eden Sığınmacı Öğrencilerin Ekonomik Problemleri

Tema	Kodlar	Görüş Bildiren Katılımcı	f	%
EKONOMİK PROBLEMLER	Ders Araç ve Gereçlerini Temin Edebiliyor	Sınıf Öğretmeni-1		
		Sınıf Öğretmeni-2	5	50
		Sınıf Öğretmeni-3		
		Sınıf Öğretmeni-7		
		Sınıf Öğretmeni-10		
	Ders Araç ve Gereçlerini Temin Edemiyor	Sınıf Öğretmeni-5	3	30
		Sınıf Öğretmeni-8		
		Sınıf Öğretmeni-9		
	Ders Araç ve Gereçlerini Temin Ediyor Fakat Aile Yoğun Ekonomik Yoksunluk Yaşıyor	Sınıf Öğretmeni-4		
		Sınıf Öğretmeni-6	2	20

Sığınmacı öğrencilerden maddi yoksunluk yaşamayanlar, ders araç ve gereçlerini temin edebilmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-1 şu şekilde ifade etmektedir:

“Evet ders araç ve gereçlerini temin edebiliyorlar. Bildiğim kadarıyla maddi bir destek almıyor (Sınıf Öğretmeni 1)”

Sığınmacı öğrencilerin aileleri maddi yoksunluk yaşamıyorsa ders araç ve gereçlerini temin edebilmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Ailesi her ihtiyacını karşılıyor, maddi bir sıkıntısı varmış gibi gözüküyor. Maddi durumları hakkında bir bilgim yok destek alıp almadıkları bana iletilmedi (Sınıf Öğretmeni 2).”

Sığınmacı öğrencilerin velileri eğitime önem veriyorsa ders araç ve gereçlerini temin etmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrenci velisi duyarlıdır ve ders araç gereçleri hemen temin edilmektedir. Öğrenci velisi ile yaptığım görüşmede hiçbir kuruluştan destek almadığını beyan etti (Sınıf Öğretmeni 3).”

Ekonomik yoksunluk yaşayan öğrenciler maddi destek alarak ders araç ve gereçlerini temin etmektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-4 şu şekilde ifade etmektedir:

Bu öğrenci sonradan geldi sınıfa geldiğinde ders araç ve gereçleri vardı. Anne ve babası Türkçe bilmiyor. Ekonomik durumları hiç iyi değil (Sınıf Öğretmeni 4).”

Ekonomik yoksunluk yaşayan sığınmacı aileler çocuklarının ders araç ve gereçlerini temin etmekte zorluk yaşamaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni 5 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrenci ders araç ve gereçleri temin etti. Sadece şunu biliyorum. İngilizce öğretmeni kaynak istediğinde aile yardım talep etmiş ben de sınıfı yeni aldım durumlarını bilmiyorum. Ailenin herhangi bir kurumdan destek alıp almadıklarını bilmiyorum (Sınıf Öğretmeni 5).”

Sığınmacı aileler maddi destek alarak çocuklarının ders araç ve gereçlerini temin etmektedir. Aynı zamanda kıyafet ihtiyaçlarını temin etmeye azami önem göstermektedir. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Kaynak kitapları aldı. Ders araç ve gereçlerini aldı. Yardım aldıklarını duydum. Çocuğun üstü başı düzgün ama durumları iyi değilmiş aslında (Sınıf Öğretmeni 6).”

Sığınmacı ailelerin ekonomik problemleri yoksa öğrencilerin kılık kıyafetleri ve ders araç gereçlerinin temininde herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrencinin veli profili ve ekonomik durumu gayet iyi ders araç ve gereçlerinde bir problem yok, gayet iyi. Herhangi bir yerden maddi destek aldıklarını sanmıyorum. Maddi durumları gayet iyi (Sınıf Öğretmeni 7).”

Sınıf Öğretmeni-8 sığınmacı öğrencinin ders araç ve gereçlerini temin edemediğini ve aile ile iletişim kuramamasına bağlı olarak maddi yardım alıp almadıklarını bilmediğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Yok, ders araç ve gereçlerini temin edemiyor. Yardım alıp almadıklarını bilmiyorum (Sınıf Öğretmeni 8).”

Sığınmacı öğrencinin yardımcı ders araç ve gereçlerini temin edemediğini ve ailenin herhangi bir yerden maddi destek alamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Temel ders kitaplarını temin etmelerine rağmen, yardımcı ders araç ve gereçleri eksik geliyor. Hayır, herhangi bir yerden maddi destek almıyorlar (Sınıf Öğretmeni 9).”

Sınıf Öğretmeni-10 aile ile iletişim kuramadığından maddi destek alıp almadıklarını bilmediğini fakat sığınmacı öğrencinin ders araç ve gereçlerini temin ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ders araç ve gereçleri temininde bir sıkıntı yok, aile ile herhangi bir bağlantı kuramadığımdan dolayı destek alıp almadığı konusunda bir bilgim yok (Sınıf Öğretmeni 10).”

Maddi yoksunluk yaşayan sığınmacı veliler öğrencilerinin ders araç ve gereçlerini temin etmekte problem yaşamaktadır. Ders araç ve gereçleri temin edilemeyen sığınmacı öğrencilerin akademik başarıları düşmektedir.

5.3. Sığınmacı Öğrencilerin Sosyal Problemleri

Tablo 4. İlkokula Devam Eden Sığınmacı Öğrencilerin Sosyal Problemleri

Tema	Kodlar	Görüş Bildiren Katılımcı	f	%			
SOSYAL PROBLEMLER	Arkadaşlarıyla Uyum Problemi Yaşamıyor	Sınıf Öğretmeni-1	8	80			
		Sınıf Öğretmeni-2					
		Sınıf Öğretmeni-3					
		Sınıf Öğretmeni-4					
		Sınıf Öğretmeni-5					
		Sınıf Öğretmeni-6					
		Sınıf Öğretmeni-7					
		Sınıf Öğretmeni-10					
		Arkadaşlarıyla Uyum Problemi Yaşıyor			Sınıf Öğretmeni-8	2	20
					Sınıf Öğretmeni-9		

Sınıf Öğretmeni-1 sığınmacı öğrencisinin arkadaşlarıyla uyumlu olduğunu ve sosyal dışlanma gibi bir problem yaşanmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Arkadaşlarıyla ilişkilerinde hiçbir problem yaşamıyor. Diğer arkadaşları dışlama gibi bir tutum sergilemiyorlar (Sınıf Öğretmeni 1).”

Sınıf Öğretmeni-2 sığınmacı öğrencinin sınıf arkadaşları tarafından sevildiğini ve sosyal içerildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Hiçbir problemi yok. Arkadaşlarıyla uyumlu ve sevilen bir öğrenci. Dışlanma diye bir şey söz konusu değil (Sınıf Öğretmeni 2).”

Sınıf arkadaşları ve veliler tarafından sığınmacı öğrenciye karşı herhangi olumsuz bir yaklaşım olmadığını sınıf arkadaşları tarafından sevildiğini Sınıf Öğretmeni-3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Arkadaşlarıyla uyumunda herhangi bir problem yaşamıyor. Birlikte oyun oynar ve sorunlarını birlikte çözmeye çalışırlar. Velilerde sığınmacı öğrenciye karşı herhangi olumsuz bir tepki söz konusu değildir (Sınıf Öğretmeni 3).”

Öğrenci ve velilerin sığınmacı öğrenciyi koruyup kolladığını Sınıf Öğretmeni-4 şu şekilde ifade etmektedir:

“Problem yok, arkadaşlarıyla oynuyor. Diğer veliler bu öğrenci ile ilgileniyorlar, sahip çıkıyorlar. Dışlama gibi durumlar velilerde de yok öğrencilerde de yok (Sınıf Öğretmeni 4).”

Arkadaşları tarafından sığınmacı öğrencinin sevildiği ve velilerle de herhangi bir problem yaşamadığını aynı zamanda kendisini ifade edecek kadar Türkçe bildiğini Sınıf Öğretmeni-5 şu şekilde ifade etmektedir:

“Arkadaşlarıyla uyumlu. Bahçede arkadaşlarıyla oynuyor. Kendini anlatacak kadar dil problemini halledebiliyor. Öğrenci velilerinin herhangi bir şikâyetle bulunduğunu duymadım, dışlama gibi bir durum söz konusu değil (Sınıf Öğretmeni 5).”

Sınıf Öğretmeni-6 sığınmacı öğrencinin sınıfta arkadaşlarıyla uyum problemi yaşamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Sınıf arkadaşlarıyla uyumunda herhangi bir problem yok. Şikâyet eden ya da sıkıntı belirten bir veli yok (Sınıf Öğretmeni 6).”

Sığınmacı öğrencinin sınıf ve okul kurallarına riayet ettiğini, arkadaşlarıyla herhangi bir problem yaşamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Sınıf ortamında öğrencinin hiçbir problemi yoktur. Arkadaşlarıyla uyumlu, oyunlara katılıyor, sınıfın ve okulun kurallarına uyumu da gayet iyi, hiçbir problemi bulunmuyor. Sınıftaki diğer velilerden olumlu ya da olumsuz bir tepki gelmedi (Sınıf Öğretmeni 7).”

Türkçe bilmeyen ve kendisini ifade edemeyen sığınmacı öğrenciler şiddet eğilimi gösterebilmektedir. Arkadaşlarıyla iletişim kuramamasına bağlı olarak problem yaşayan ve şiddet uygulayan sığınmacı öğrencisi için Sınıf Öğretmeni-8 şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Arkadaşlarıyla problem yaşıyor. Etrafına şiddet uyguluyor, bunun sebebi arkadaşlarıyla iletişim kuramaması ve kendini ifade edememesi. Veliler yardımcı olmaya çalışıyor ve normal öğrenciler gibi davranıyor (Sınıf Öğretmeni 8).”

Türkçe bilmemek ve beraberinde yaşanan iletişim sorunları sığınmacı öğrenci ve arkadaşları arasında problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-9 şu şekilde ifade etmektedir:

“Arkadaşlarıyla uyumda ilk zamanlar sıkıntı yaşıyor. Belli bir süre sonra ise problemler ortadan kalkıyor. En önemli nedeni dil ve algılama, veliler herhangi bir şikâyet ya da dışlama yapmıyor (Sınıf Öğretmeni 9).”

Arkadaşlarıyla iletişim kurabilen öğrenciler sınıf ortamında herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Bu durumu Sınıf Öğretmeni-10 şu şekilde ifade etmektedir:

“Sınıf ortamında arkadaşları ile olan ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamıyor. Diğer öğrenciler tarafından seviliyor (Sınıf Öğretmeni 10).”

İlkokula devam eden sığınmacı öğrenciler sosyal dışlanma problemi yaşamadıkları görülmektedir. Sınıf arkadaşlarıyla yaşadıkları sosyal problemlerin temelinde Türkçe bilmemek ve iletişim kurmamak yatmaktadır. Velilerin sığınmacı öğrencilere karşı herhangi bir sosyal dışlama davranışı göstermedikleri görülmektedir.

5.4. Sığınmacı Öğrencilerin Veli Problemleri

Tablo 5. İlkokula Devam Eden Sığınmacı Öğrencilerin Veli Kaynaklı Problemleri

Tema	Kodlar	Görüş Bildiren Katılımcı	f	%
VELİ KAYNAKLI PROBLEMLER	Öğretmen-Veli İletişim Problemi Yaşıyor	Sınıf Öğretmeni-1	9	90
		Sınıf Öğretmeni-3		
		Sınıf Öğretmeni-4		
		Sınıf Öğretmeni-5		
		Sınıf Öğretmeni-6		
		Sınıf Öğretmeni-7		
		Sınıf Öğretmeni-8		
		Sınıf Öğretmeni-9		
		Sınıf Öğretmeni-10		
		Öğretmen-Veli İletişim Problemi Yaşamıyor		

Anne babanın Türkçe bilmediğinden iletişim kuramadığını fakat ailenin öğrencinin akademik başarısı için çabası olduğunu Sınıf Öğretmeni-1 şu şekilde ifade etmektedir:

“Veli ile sınırlı bir iletişim kurabiliyorum. Anne ve baba az Türkçe biliyorlar. İletişim çocuklar yardımıyla oluyor. Akademik başarı için ailenin çabası var. Aile temel ihtiyaçları karşılayabiliyor (Sınıf Öğretmeni 1).”

Babanın eğitim seviyesi yüksek olduğunu ve buna bağlı olarak sığınmacı öğrencinin akademik başarısı ile ilgilendiğini ve iletişim problemi yaşamadığını Sınıf Öğretmeni-2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Baba Türkçeyi iyi konuşuyor. Telefonda yazdıklarına ilk cevap verir. Maddi sıkıntısı yok gibi. Aile ile ilgili baba Suriye’de bilgisayar mühendisi burada doktora yapıyor (Sınıf Öğretmeni 2).”

Aile ile tam iletişim kuramadığı sadece sığınmacı öğrencinin problemlerini çözmek için derdini anlatabildiğini Sınıf Öğretmeni-3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Aile ile iletişim kurabiliyorum. Yalnız Türkçeyi tam konuşamadıkları için anlaşmakta biraz zorluk yaşıyoruz. Ama yine de problem varsa çözebiliyoruz (Sınıf Öğretmeni 3).”

Ailenin maddi problem yaşadığını ve Türkçe bilmediğini Fakat ailenin okulda açılan resim kursuna çocuğunu gönderdiğini Sınıf Öğretmeni-4 şu şekilde ifade etmektedir:

“Türkçeyi bilmiyorlar. Aile maddi olarak sıkıntılı. Annesi çocuk ile ilgileniyor. Resim kursuna gönderiyor. Temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorlar (Sınıf Öğretmeni 4).”

Ailenin toplantılara katılmadığını iletişim kuramadığını ve sadece merhabalaştıklarını Sınıf Öğretmeni-5 şu şekilde ifade etmektedir:

“Sene başı toplantısına gelmediler. Anne Türkçe bilmiyor. Baba ile sadece selamlaşıyoruz. Temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda herhangi bir sıkıntı görülüyor (Sınıf Öğretmeni 5).”

Sığınmacı öğrencinin ailesi ile çok sınırlı iletişim kurabildiğini Sınıf Öğretmeni-6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Aile Türkçe bilmiyor. Sadece selamlaşabiliyoruz. Ufak tefek sorulara cevap verebiliyorlar (Sınıf Öğretmeni 6).”

Sığınmacı öğrencinin ailesinin Türkçe bilmediğini teyzesinden yardım aldığını ve en önemli problemin Türkçe bilmemek olduğunu Sınıf Öğretmeni-7 şu şekilde ifade etmektedir:

“Ailesi (teyzesi Türkçe biliyor) ile iletişim kuramıyorum. Zira Türkçe bilmiyorlar. Teyzesi ile iletişimdeyiz. Aile ve teyze başarı için çaba gösteriyor. Temel ihtiyaçlarında ve okul ihtiyaçlarında bir problem yok. Problem Türkçe konuşamaması (Sınıf Öğretmeni 7).”

Sığınmacı öğrencinin ailesi ile iletişim kuramadığını ve ailenin yaşadığı maddi yoksunluğa bağlı olarak öğrencinin akademik başarısını yükseltmek için herhangi bir çaba harcamadığını Sınıf Öğretmeni-8 şu şekilde ifade etmektedir:

“Aile ile iletişim kuramıyorum. Dil problemi var. Aile maddi yoksunluk yaşıyor. Akademik başarının yükselmesi için çaba göstermiyorlar (Sınıf Öğretmeni 8).”

Sığınmacı öğrencinin ailesi ile iletişim kuramadığını ve İngilizce iletişim kurduklarını, ailenin sığınmacı öğrencinin akademik başarısının artması için çaba harcamadığını Sınıf Öğretmeni-9 şu şekilde ifade etmektedir:

“İngilizce dili ile iletişim kurduk. Dil problemi yaşıyoruz. Maddi yoksunluk çok değil, aile kalabalık, başarısının artması için çaba yok, ama aile temel ihtiyaçlarını karşılayabiliyor (Sınıf Öğretmeni 9).”

Sığınmacı öğrencinin ailesi ile Türkçe bilmemelerine bağlı olarak iletişim kuramadığını Sınıf Öğretmeni-10 şu şekilde ifade etmektedir:

“Ailesi ile iletişim kuramıyorum (Sınıf Öğretmeni 10).”

Sığınmacı öğrencilerin ailelerin Türkçe bilmemeleri ve öğretmenleriyle iletişim kuramamaları öğrencilerin akademik başarılarıyla ilgilenmelerini engellemektedir. Türkçe bilmeyen sığınmacı öğrenci velileri diğer dilleri bilen akrabalarından yardım almaktadır.

6. SONUÇ

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen başarı teması üç koda ayrılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Türkçeyi iyi düzeyde bilen sığınmacı öğrencilerin yüksek akademik başarı gösterdikleri %20, matematik ve fen bilimleri gibi sayısal ağırlıklı derslerde ileri, Türkçe ve sosyal bilgiler derslerinde geri olan öğrencilerin orta düzey akademik başarı %30, Türkçeyi tam olarak bilmeyen ve okula sonradan başlayan sığınmacı öğrencilerin düşük akademik başarı %50 gösterdiği sonucu bulunmuştur. İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen en önemli faktörün Türkçeyi bilmemek olduğu ortaya çıkmıştır.

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen ekonomik durum teması üç koda ayrılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Sığınmacı öğrencilerin ders araç ve gereçlerini temin edebilenler %50, ders araç ve gereçlerini temin edemeyenler %30, ve ders araç, gereçlerini çeşitli yollardan temin etmiş fakat ekonomik yoksunluk yaşayan %20 olarak kodlara ayrıldığı görülmüştür. İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen önemli bir diğer nedenin ailelerin yaşadığı yoğun ekonomik yoksunluk olduğu ortaya çıkmıştır.

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen sosyal problemler teması iki koda ayrılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Sınıf arkadaşlarıyla uyum problemi yaşayanlar %80, arkadaşlarıyla uyum problemi yaşamayanlar %20 olduğu sonucu bulunmuştur. Arkadaşlarıyla uyum problemi yaşamayanın en önemli nedeninin sığınmacı öğrencilerin Türkçe bilmemeleri ve beraberinde iletişim kuramamaları olduğu ortaya çıkmıştır.

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen veli kaynaklı problemler iki koda ayrılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Öğretmen-veli iletişim problemi yaşayanlar %90, öğretmen-veli iletişim problemi yaşamayanlar %10 olduğu sonucu bulunmuştur. Öğretmen-veli iletişim problemi yaşayan sığınmacı öğrencinin akademik başarısının düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

İlkokula devam eden sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarının artması için velilerin Türkçe öğrenmesi şarttır. Sığınmacı ilkokul öğrencileri 3-4 ay gibi kısa bir sürede Türkçeyi öğrenirken, sığınmacı kadın velilerin kültürel nedenlerden kamusal alana katılamamalarına bağlı olarak Türkçeyi öğrenememekte, erkek veliler ise kısıtlı düzeyde Türkçe bilmektedirler. Sığınmacı ilkokul öğrencilerinin akademik başarılarını düşüren bir diğer neden ailenin yaşadığı yoğun ekonomik yoksunluk olduğu sonucu bulunmuştur. Sığınmacı velilere meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi hem çocuğun akademik başarısını arttıracak hem de toplumsal entegrasyonun gerçekleşmesini hızlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- BMMYK (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu Bir İnsanlık Sorunu*. Oxford University Press
- DAĞ, A. (2016a). 20-60-20 Okul Değişim Kuramı: Adapazarı Örneği. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4: Sayı 8-9 2016, s.241-269
- DAĞ, A. (2016b). Eğitimde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Okul Sosyal Hizmeti. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 23, Mart 2016, s. 467-480
- DAĞ, A. (2017). *Okul Sosyal Hizmeti*. İstanbul: Açılım Kitap
- DUYAN, V. ÖZGÜR-SAYAR, Ö. ÖZBULUT, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber*. Ankara: Öncü Basımevi
- EKİCİ, S. TUNCEL, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, Cilt:5, Sayı:9, s.9-22.
- EMİN, M. N. (2016) Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. (*Analiz/Seta*) Sayı: 153, s. 21-23.

ERDEM, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözüme Dair Önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* Cilt:1, Sayı:1, 2017, s.26-42

GLÉSNE, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çeviren: Pelin Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık

GÜN, M. BALDIK, Y. (2017). Türkiye’de Kamp Dışında Misafir Edilen Suriyeli Sığınmacı Gençlere Yönelik Eğitim Hizmetleri (Kayseri Örneği). *Route Educational and Social Science Journal*, Volume 4(2). s.287-299.

İMAMOĞLU, V. H. ÇALIŞKAN, E. (2017). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devlet Okullarında İlkokul Eğitimine Dair Öğretmen Görüşleri: Sinop İli Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, 7 (2), s.529-546.

İSTANBUL’U BEKLEYEN SOSYAL RİSKLER ARAŞTIRMASI-2. (2004). İstanbul’a Muhtemel Göç Dalgaları. İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı

ÖZER, Y. Y. KOMSUOĞLU, A. ATEŞOK, Z. Ö. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 37, Aralık 2016, s. 76-110

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik 24/04/2018

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_10/23112120_İNTERNET_BÜLTENİ_23-10-2017.pdf 24/04/2018